DE ANTIQUIS FORMULIS FIDEI EARUMQUE USU

EXERCITATIO

HABITA

IN COLLEGIO ROMANO

Anno MDCCLVI. Menſe Septembri Die 2. a PP. Soc. Jeſu.

ROMÆ, MDCCLVI.

EX TYPOGRAPHIA GENEROSI SALOMONI

SUPERIORUM FACULTATE.

DE ANTIQUIS
FIDEI FORMULIS
EARUMQUE USU.

NIhil eſt, quod, meo quidem judicio, luculentius illuſtrare Eccleſiæ traditionem, atque apertius demonſtrare poſſit (cui quidem traditioni exponendæ, atque illuſtrandæ quilibet vero nomine Theologus ſtudia ſua potiſſimum impendere, ac conſecrare deberet) quam formularum Fidei, quæ in Catholicis Eccleſiis obtinuerunt, ſolers, & accurata inquiſitio, ac docta, prudenſque explicatio. Nam Patrum uniuſcujuslibet ſcripta, privatum hominis unius ſenſum ſignificare plerumque poſſunt; hæ vero formulæ univerſi populi illius cum Paſtore, atque Epiſcopo ſuo fidem. Itaque mirum mihi quandoque accidit cogitanti, quantopere in Patrum operibus eruendis, recognoſcendis, illuſtrandis, recentiorum præſertim eruditorum hominum laboraverit induſtria (& ſane merito, non enim eos reprehendo, ſed laudo, & commendatione omnium, atque præconiis dignos judico), cum formulas has neglexiſſe penitus videantur. Non me præterit, Binghamum hominem heterodoxum, quaſdam illarum antiquiſſimas collegiſſe (1); Joannem Garnerium virum doctiſſimum, atque acutiſſimum Pelagianorum hiſtoriæ explicandæ hoc quoque addidiſſe, ut de libellis fidei ſcriptis ab auctoribus, & præcipue defenſoribus Hæreſis Pelagianæ, diſſertationem ſcriberet (2); item Queſnellum (3) de Fidei libellis, quæ in Canonum Codice illo ſuo in-

A 2 vene-

(1) Origin. Eccleſ. L.x. cap.4.
(2) Diſſertat.v. pag.283.
(3) Diſſert.XIV. ad Oper. S.Leon. tom.2. pag.376.

venerat. Verum qui diligentius formulas antiquas omnes, aut illuſtriores ſaltem editas conquiſierit, collegerit, illuſtraverit, equidem novi neminem (1). Atqui acuere homines debebat Hæreticorum ipſorum exemplum, qui fidei eorum recentiores formulas (quod in eo ſe præſidium aliquod reperire poſſe credebant) collegerunt: extatque opus inſcriptum, *Corpus, & ſyntagma Confeſſionum Fidei* (2). Nec Catholicorum modo, ſed Garnerii exemplo, Heterodoxorum etiam ſuas colligere oportebat, quod hoc quoque ad eorum errores cognoſcendos, refutandoſque juvare plurimum poſſe videatur. Speramus tamen, cum dies ſemper aliquid afferat novi, novum etiam hoc Eccleſiaſticæ Traditioni præſidium aliquando non defuturum. Nos, quibus nunc ſcheda dumtaxat adoleſcentibus noſtris, exercitationis argumentum ſcribenda eſt, breviſſima capita quædam, quæ ad hujuſmodi formularum uſum ſpectant, attingemus.

2. Antea tamen diverſa formularum ipſarum genera diſtinguenda. Nam alia, ut diximus, Catholicarum Eccleſiarum ſunt, quibus fidem ſuam adverſus Hæreticos, a quibus infeſtabantur, explicabant, atque alia ſunt ipſorum Hæreticorum, quos quidem, formulas has variaſſe identidem, nulla alia neceſſitate, quam tuendi erroris, vel declinandi argumenta Catholicorum conſueviſſe, ex hiſtoria conſtat, præter Hæreticorum ipſum ingenium, *quorum ſermo*, ait S. Hilarius (3), *in orbem ſemper, & circulum erroris inflexus, nihil tenens, & in nullo conſiſtens, indefinitæ ſententiæ curſu, recurſuque jactatur*. Sunt præterea ex ipſis vel Catholicis, vel Hæreticis formulis aliæ, quæ omnia Fidei capita præcipua explicant; aliæ, quæ unum, vel alterum dumtaxat; quod illud nimirum profiteri maxime ii, quorum cauſa formula condita eſt, deberent, aut vellent. Tale eſt ſymbolum, quod fidei Elipandianæ dicitur (4) & quod inſcribitur (5) Profeſſio fidei Gerberti Remorum Archiepiſcopi. Diverſitates formularum alias negligimus, quod ad inſtitutum noſtrum neceſſaria non eſt earum diſtinctio. Omittendum tamen non eſt, etſi aliæ aliis longiores ſint formulæ; ut formulæ tamen ſint, brevitatem aliquam ſervare debere.

(1) Antonius Auguſtinus Touttè ad Cyrill. Hierosol. in Obſervat. ad Symbol. Hieroſol. pag. 80. ſuam quadam Symbolorum Collectionem memorat; *uti noſtram Symbolorum collectionem vel leviter inſpicienti patet*. Sed hanc nunquam videre potui.

(1) Genevæ 1654. (2) In Pſalm. 1. num. 3. (4) Tom. XIII. Biblioth. PP. edit. Lugdun pag. 363. (5) Coll. CC. Hard. tom. 6. part. 1. col. 725.

bere. Quare Magnus Senonenſis Archiepiſcopus (1), *Eſt breve Fidei verbum, & olim a Propheta prædictum, quoniam verbum breviatum faciet Dominus ſuper terram*. Apoſtolicum Symbolum, formularum omnium fontem, *Brevem & perfectam Fidei confeſſionem* vocat S. Leo (2). Brevitatem hanc requirebat rudium puerorumque inſtitutio, cui fidei formulæ pleræque inſerviebant: præcipue cum ſcribi a Catechumenis non poſſent, ſed eſſent mandandæ memoriæ. Atque hinc Auguſtinus (3); *Eſt autem Fides Catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriæque mandata, quantum res paſſa eſt brevitate ſermonis, ut incipientibus atque lactentibus paucis verbis credendum conſtitueretur, quod proficientibus, & ad Divinam doctrinam ſurgentibus multis verbis exponendo eſſet perficiendum*. Poſiremum hoc opus, quod ad *Proficientes* ſpectabat, *Tractatus* communiori vocabulo dici conſuevit; Formulæ vero fidei μαθήματα, quòd memoriter diſcerentur, a Catechumenis, ut Valeſius explicat (4), & uſitatiùs etiam *Symbola*, cujus poſtremi nominis variam interpretationes PP. (5) afferunt; ego certiſſimam puto, quæ idem ita explicat, quod ſit *teſſera quædam & ſignaculum*, ut Maximus Taurinenſis etiam interpretatur (6), *quo inter Fideles perfidoſque ſecernitur*. Itaque Rufinus (7), Hincmarus (8), iiſdemque verbis Theodulphus (9), aliique *Indicium* interpretatur, & *ſignum*. *Indicium*, ait Hincmarus (10), *quia per id indicatur Fidei integritas: Signum, quod eo bene retento & intellecto Fideles ab Infidelibus ſecernuntur*. Sed de nominibus non eſt meum diſſerere, eaque explicavit Bingamus (11), nec tamen omnia: quare & hoc poſtremum, quo *Indicium*, & *ſignum* dicitur præteriit.

3. Atque hic primus Symbolorum, ſive Formularum Fidei uſus; ut ad pueros, & rudes præſertim in Fide inſtituendos informandoſque adhiberentur; ut ita facile poſſent ſumma & præcipua capita Chriſtianorum dogmatum cognoſcere, & memoria retinere. Atque hinc nimirum *Traditio Symboli*; hinc *Symboli redditio*, hinc etiam *Scrutinium*, quæ in Liturgicis libris toties occurrunt. Nam ad Symbolum, utrum nimirum memoria illud Catechumeni tenerent, pertinuiſſe Scrutinium, indicat

(1) De Myſter. Baptiſm.
(2) Ep. 27. ad Pulcher. cap. 4.
(3) Lib. de Symbol. cap. 1.
(4) Ad Socrat. lib. 1. cap. 8.
(5) V. Rufin. expoſ. Symb. Bedam lib. 2. cap. 23. Comment. ad Proverb. Hincmarum &c.
(6) Hom. in Symb.
(7) L. all.
(8) Lib. de Baptiſmo cap. 1.
(9) De Ordin. Baptiſm.
(10) Ep. ad Presb. Remenſ. de Baptiſm.
(11) L. all.

dicat Magnus Senonenſis (1); *A ſcrutando dicitur Scrutinium; quia tunc ſcrutandi ſunt Catechumeni, ſi rectam jam noviter fidem Symboli eis traditam firmiter teneant.* Alii a ſcrutanda potius eorum voluntate, & in propoſito amplectendæ Chriſtianæ Religionis conſtantia, deducere videntur, ut Leidradus (2); *Eo quod*, inquit, *ibi ſcrutarentur corda credentium & dubitantium a ſacerdotibus, ut intelligerent, quis ad baptiſmum jam rite admitteretur, quis adhuc differetur*: quam rationem attigit etiam laudato loco Magnus. Ex hac veluti duplici ſcrutatione, quod eorum voluntatem in Fide amplectenda, & quod ſcientiam in tenendo Symbolo periclitarentur, factum puto; ut duplex eſſet modus Symboli enunciandi; Indicativus unus; alter, ut ajunt, Interrogativus. Antiquiſſimum eſſe hunc modum, interrogando fidem de ſingulis Fidei articulis a Catechumenis exquirere, tradit Menardus (3) ex Dionyſio Alexandrino, Cypriano, Optato &c. Sed alium excluſiſſe non puto, atque unum alteri junctum, uti nunc etiam fit in ipſo Baptiſmatis ſacramento; atque olim factum, præter cetera illud indicat, quod in Sacramentario Gregoriano Pamelii legitur (4); *In Sabbato Sancte Paſchæ ad reddentes dicit Dominus Papa poſt* πιςεύεις: quam lectionem, de qua vir doctus dubitat, Amalarius confirmat (5). Indicativo verò modo Symbolum pronuntiatum, & cum reddebatur, & in ipſo baptiſmo, ex Ritualibus antiquis libris conſtat. Interrogativus ergo ille eò pertinebat, ut exploraretur voluntas, Fidem, & quæ Fidei ſunt dogmata profitendi: itaque erat profeſſio & teſtimonium quod ab ipſis reddebatur, ut de eorum voluntate conſtaret. Atque ita explicari poſſe credo, quæ de numero Scrutiniorum vario in eadem Eccleſia, iiſdemque temporibus leguntur; quod ſcilicet prima Scrutinia, quibus voluntas præcipue explorabatur, necdum Symbolum traditum erat, in Scrutiniorum numero non haberentur. Quod feciſſe videtur Jo. S. R. E. Diaconus in epiſtola ad Senarium, quam Mabillonius produxit (6). Reſpondens enim Senario interroganti; *Quare tertio ante Paſcha ſcrutinentur infantes?* ſcribit, *Dehinc quodam profectu, atque provectu ille, qui dudum exſufflatus diabolicis laqueis pompiſque renuntiaverat, Symboli ab Apoſtolis traditi, jam meretur verba ſuſcipere; ut qui paullo ante ſolum Catechuminus dicebatur, nunc etiam vocetur Competens vel Electus. Conceptus enim*

(1) De Myſter. Baptiſmat. ap. Marten. tom. 1. vet. edit. pag. 158.
(2) Lib. de Baptiſm. cap. 1.
(3) In Sacrament. Gregor. not. 321.
(4) Tom. 3. pag. 263.
(5) De Eccleſiaſt. offic. lib. 1. cap. 23.
(6) Tom. 1. Muſ. Ital. pag. 69. edit. Pariſ. 1724.

enim eſt in utero matris Eccleſiæ, & vivere jam incipit, etiamſi non-dum ſacri partus tempus expleverit. Tunc fiunt illa quæ ab Eccleſiaſtica conſuetudine Scrutinia dictitantur. Notum eſt, in Romana Eccleſia ante ipſam Symboli Traditionem aliquot Scrutinia fieri conſueviſſe; quæ Scrutiniorum numero habere non videtur Joannes; ideo fortaſſe poſitum eſt in ea interrogatione T*ertio*. Quamquam commodiùs fortaſſe referas ad numerum dierum ante Paſcha; nam ex ordine Romano (1); *Quarta feria apud cultores Eccleſiæ in apertione aurium dicitur. Eadem die agitur Scrutinium Tertium, quod maximum eſt inter ſeptem Scrutinia .... eadem die percipiunt Orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho S. Paſchæ.*

4. Alter eſt uſus Symboli, quo inter ſacras preces adhibetur in Sacramentis adminiſtrandis, decantandis Officiis Divinis, & Sacra Liturgia. Verùm hac de re tam multi ex Liturgicis Scriptoribus (2), ut neque hæc illorum deſcribere videatur fore operæ pretium, & quod illis addam habeo nihil. Commemorabo illud dumtaxat; Symbolo Apoſtolorum, & Nicæno, aliud additum, nomine S. Athanaſii. *Hæc tria Chriſtianæ Religionis principia* (3) appellat Anſelmus Beccenſis. Myſticas vero ſignificationes quaſdam in modo ea pronuntiandi, Vaurenſis Concilii PP. (4) agnoſcunt. Sed, quod ex uſu hoc Eccleſiaſtico, in quo *S. Athanaſii Symbolum* appellatur, pro vero ejus auctore aſſerendo Athanaſio, argumentum repetit Bellarminus (5), infirmum omnino eſt. Nam prætérquamquod, nunc quoque in Eccleſiaſticis libris nonnulla leguntur adſcripto Auguſtini, Hieronymi, Ambroſii, aliorumque PP. nomine, quæ eorum nequaquam eſſe, communi veluti conſenſu ab eruditioribus Criticis decernitur; ſerius uſu receptum eſt, ut in Divinis Officiis Symbolum hoc recitaretur. Cum in Regula S. Benedicti nulla ejus mentio habeatur; colligunt Sæculo VI. minime inductum eſſe hunc morem; etenim alia ibidem commemorantur. Quin etiam ante Sæculum VIII. probari non poteſt id factitatum fuiſſe, ſive ante Hattonem Baſileenſem, id ſtatuentem in Capitulari (6); *ut Fides S. Athanaſii a Sacerdotibus dicatur, & ex corde die Dominico ad Primam recitetur.* Addebat Bel-

(1) Apud Hittorp. pag. 22. edit. Rom. 1561.

(2) Card. Bona lib. 2. RR.LL. cap. 8., Martene lib. 1. cap. 4., Dominicus Georgius de liturg. R. P. tom. 2. cap. 20. Cl. Alexander Lesleo ad Miſſale Mozarab. pag. 543. &c.

(3) Collect. CC. Hard. tom. 6. part. 2. col. 1697.

(4) Ibid. tom. 7. col. 1806.

(5) De Script. Eccl. in Athanaſ.

(6) Tom. 4. Spicil. Dacher. vet. edit.

Bellarminus S. Auguſtini teſtimonium ; idque inculcavit etiam Labbeus, licet ab incerto Auctore eſſe latinum hoc Symbolum fateatur. Verùm eſſe illud ſuppoſitum nunc vulgo eruditiores agnoſcunt. Nam diu eſt, cum Lovanienſes in recenſione Operum S, Auguſtini ea verba abeſſe a mss. codd. teſtati ſunt ; itemque Maurini Monachi a ſuis, & Muratorius a vetuſtiſſimo Bibliothecæ Mediolanenſis exemplo: itaque de fide ejus dubia Tillemontius, Montfauconius, Hermant admonuerunt ; atque ante hos Petavius (1). Quod quidem ideo volui hoc loco ponere, quod mirum accidit mihi, id Criticæ intemperantiori tribui a recens edito Polemico Auctore (2) ; hujus vero auctoritati, opponi auctoritas poteſt omnium ferme recentiorum eruditiorumque ſcriptorum (3). Unum vidi, qui non ſine laude pro Athanaſio Symboli auctore certat, Auctorem Diſſertationis Gallice ſcriptæ & Lugduni A. MDCCXXX. editæ (4). Verùm, ut hoc quoque dicam, argumentum quod toto *Articulo* VII, verſat de mss. codd., & quo præcipue niti videtur, ei nocere potius quam favere puto. Atque ille quidem manuſcriptorum codicum recenſionem deſumpſit a Cl. Montfauconio, qui diligenter iiſdem enumeratis ſtatuerat, Symbolum hoc eſſe Athanaſio abjudicandum. At quid illi, Auctori noſtro proſunt? Primus codex antiquiſſimus mutilus eſt. Ergo nulli favet. Sed ille vult eſſe præſumendum, nomen præſetuliſſe Athanaſii (5): quo jure? quo argumento? Alteri quem Uſſerius appellat, hic eſt titulus ; *Fides Catholica*. Hic ei potius nocet ; neque enim, ſi Athanaſii eſſet, omiſſum fuiſſet celeberrimum nomen, & tanta, quæ ex illo accedebat, operi commendatio. Ita devolvimur ad Pipini ætatem & Sæculum VIII. quo

(1) De Trinit. lib. 3. cap. 8. num. 7.

(2) Tom. 1. pag. 71.

(3) LeQuien Diſſertat. Damaſc. I. num. 17. pag. 9. *Hanc quidem Fidem Athanaſii M. Alexandrini non eſſe, certo certius eſt*. Mabillonius a Papebrochio laudatus in Reſp. Art. XIII. num. 31. *Symbolum Athanaſii non eſſe, eruditiſſimi plerique conſentiunt, quamvis cujus determinate ſit Autoris inter, ſe non conſentiant*. Benedictus XIII. in Synodico Beneventano art. 7. pag. 56. *Symbolum* quicunque vult ſalvus eſſe S. *Athanaſio in Breviariis hodiernis adſcriptum, ... illius non eſſe, eruditiſſimi plerique ſentiunt*. Ceillier tom. 5. pag. 292. *Il paroît demontré qu'il n'eſt point de S. Athanaſe*. Præter Queſn. Diſſ. XIV. ad. S. L. *Jam omnium fere eruditorum conſenſu conſtat, opuſculum iſtud S. Athanaſii Alex. factum non eſſe*, Tillemont. tom. 8. not. 34. *Preſque toutes les perſonnes habiles coenviennent aujour d'hui &c.* Dupin. *Preſentement tout le monde convient qu'il n'eſt point de lui*.

(4) *Diſſertation tochant l'Auteur du Symbole Quicumque &c. par un Licentiè de Sorbonne*.

(5) *On a ſujet de prèſumer qu'il portoit le nom de Saint Athanaſe*.

quo ſcriptus, ut putatur, Sangermanenſis codex habet quidem *Fides S. Athanaſii Epiſcopi Alexandriæ*. Sed quis vel mediocriter doctus hujuſmodi teſtimonium recipiat; de antiquiori nimirum re, illorum temporum, quibus cum Carolus M. inſtaurare ſcholas vellet, vix Grammaticæ Magiſtros duos reperire potuit; & cum innumera monumenta neglecta ab omnibus intercidiſſent, apertiſſimus campus patuit hominibus aut fraudulentis, aut ſemidoctis, qui cum ſe ignorare quod neſciebant (qui mos eſt horum) fateri nollent, aut majorem operibus commendationem adjungere, nomina ſcriptorum commutare, nova cudere, dubia venditare pro certis, aliaque facere, quæ periti horum temporum ſciunt, conſuevere. Cum ergo ab hac ſolum ætate in mss. codd. Athanaſii nomen compareat, nullum ex illis argumentum deſumi poteſt pro vindicando hoc opere Athanaſio: præſertim cum antiquiſſimus eorum, qui hoc Symbolum explanarunt, Fortunatus Sæculo VI. eum ne verbo quidem appellarit; atque in vetuſtiſſimo codice, quem Muratorius vidit (1) legatur dumtaxat *Expoſitio Fidei Catholicæ Fortunati*; uti alia quoque Expoſitio, quam idem vir doctus (2) ait ſe in illo eodem codice reperiſſe.

5. Redeo ad harum formularum uſus, quorum inter præcipuos is fuit, ut recens electi Pontifices fidem ſuam aliqua formula ſcripta manu ſua teſtarentur. Atque hujuſmodi puto eam fuiſſe, quam in Gregorii M. Vita Joannes Diaconus deſcripſit (3) præfatus; *Denique in ſpecula ſanctæ univerſalis Eccleſiæ vir totius humilitatis, auſteritatis, ac orthodoxiæ, unde videri & audiri clarius Evangelicus præco valeret, conſiſtens, oris ſui diviniſſimo gladio & rectam fidem munivit, & cunctas hæreſes uno Symbolo diſſipavit*. Atque huic Symbolo ſubjicit Joannes Gregorii Synodicam, quam *Gregorius*, inquit, *ſecundum priſcum deceſſorum ſuorum morem Jo. Conſtantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Johanni Hieroſolymitano, & Anaſtaſio Patriarchæ Antiocheno deſtinavit*. In ea profeſſio quædam fidei continetur; *Quia*, ait, *corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ſicut ſancti Evangelii* IV. *libros, ſic* IV. *Conailia ſuſcipere, & venerari me fateor &c.* Explicavit hæc optime Garnerius *librum Diurnum* recenſens Romanorum Pontificum, quo hæc omnia continentur (4); do-

 cuitque

(1) Tom. 2. Anecdot. pag. 228. Vide & Danielem Waterland pag. 88. (2) Ib. (3) Lib. 2. num. 2. tom. 4. edit. Oper. S. Greg. MM. Pariſ. col. 45. (4) Cap. 2. *De ordinatione Summi Pontificis*.

coram B. Petri corpore, teſtatur ejus ſubſcriptio apud Garnerium & Holſtenium, *Ill.* (1) *Epiſcopus Sanctæ Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ Urbis Romæ huic profeſſioni rectæ & Orthodoxæ fidei, ſicut ſuperius legitur, ſubſcripſi, eamque ad corpus tuum, Beate Petre Apoſtole, obtuli conſolidandam*. Tertiæ cur non ſit a librariis appoſita, eadem cauſa eſſe potuit, quod bis eadem exſcribere eos pigeret, nec vero neceſſarium eſſe judicarent. Formularum fidei hic uſus non ita Romani Pontificis proprius erat, ut ad alios Epiſcopos non pertineret, quod ex eodem libro Diurno colligitur (2). Poſtea eſt ad alios etiam translatus, ut multi docuerunt (3). Nec in electione ſolum id Epiſcopi faciebant; ſed cum adducti in alias regiones communionem eorum Epiſcoporum petebant; præſertim vero Romæ ſi eſſent, & Romanæ Eccleſiæ communiorem poſtularent; aliqua vero de iis ſuſpicio emanaſſet.

6. Habemus hujus poſtremi generis exempla multa, ut Marcelli Ancyrani apud Epiphanium (4); de qua quidem profeſſione, quæ ibi legitur, etſi dubitaverit Baronius (5), an ea ſit, quæ eſt tum Julio Pontifici oblata, nos tamen minime in ſuſpicionem eſſe adducendam cenſemus. Alia formula ſive ἔκθεσις πίστεως, ideſt Fidei expoſitio edita eſt a Montfauconio (6), nomine ejuſdem, atque ipſius Clericorum; cum, ut ibidem ajunt, in crimine vocarentur, quod aliena a fide ſentirent. Nullam S. Athanaſii, qui cum Marcello in communionem a Julio receptus eſt (7), Fidei formulam, aut expoſitionem habemus, vel quod ſcelerum potius quorumdam quam violatæ fidei accuſaretur, vel quod ſatis perſpecta Julio eſſet illius Fides. Nam quæ Athanaſii nomine nunc quoque extat Fidei expoſitio, ſe ipſa prodit, ſuppoſitam ſanctiſſimo doctiſſimoque viro fuiſſe (8), & eſt etiam inſcripta Liberio. Alia etiam cauſa eſſe potuit, quod, cum ille, ut Hilarius, & multi, hunc novarum condendarum Fidei formularum morem non ſatis probare viderentur, id feciſſet ex conſueta & vulgari Nicæna formula. Ita etiam interpretor quod de Hilario Sulpicius Severus narrat (9); *Is ubi Sele-*

(1) Notum eſt. *Ill.* indicare nomen ponendum, idemque valere, quod nunc *N.N.* Litteram *N.* loco nominis proprii Menardus *ad Sacrament. S.Gregor.* paulo ante annum M. poni cœpiſſe putat. Mabillonius ante annos octingentos; quod adnotavit Du Cangius. V. lib.2.A. Diplom. cap.22, num.17.

(2) Tit.6. &c. (3) V. SS.D.N. BENEDICTUM XIV. de Synod. Diœc. lib.v. cap.2. (4) Hæreſ.82. n.3. & ap. Couſtant. pag.390.

(5) Ad a.341.

(6) Collect. nov. PP. tom.2. p.1.

(7) V. Jul. epiſt. ex recenſ. Couſt. n.9. col.367. (8) V. eumdem Couſt. Append. col.95. (9) Lib.2. cap.42.

Seleuciam venit, magno cum favore exceptus, omnium in ſe animos, & ſtudia converterat: ac primum quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides; quia tum Arrianis prava de nobis vulgantibus ſuſpecti ab Orientalibus habebamur, trionymam ſolitarii Dei unionem ſecundum Sabellium credidiſſe: ſed expoſita fide ſua, juxta ea, quæ Nicææ erant a Patribus conſcripta, Occidentalibus perhibuit teſtimonium. Quamquam formularum hujuſmodi loco haberi poſſunt concluſiones illius operis de Trinitate, & præcipue alterius quem Conſtantio Auguſto inſcripſit (1). Ex quibus etiam perſpicitur, amaſſe quoſdam has formulas, etſi a nemine poſtularentur, ſcribere; aut alia cum ſcriberent, illis inſerere. Hæreticorum vero, aut quorum in ſuſpicionem adducta fides fuerat, extant harum formularum multæ, ſive Catholicæ, cum Eccleſiaſticæ communioni reddebantur, ſive Hæreticæ cum in eorum erroribus obfirmabantur. Hujuſmodi eſt Theodori Mopſueſteni Symbolum a Mario Mercatore productum & refutatum (2), & Arianorum illæ multæ, quas Athanaſius, & Hilarius referunt: Urſacii & Valentis Arianæ factionum principum libellus Julio Pontifici datus, Catholicus (3), Theodoreti profeſſio fidei, quam Baronius etiam recitat (4): item Leporii qui a Sirmundo recenſitus (5) inſcribitur *libellus emendationis ſeu ſatisfactionis*; eumque Auguſtini eſſe opus contendit Queſnellus (6): quamquam hujus uberior ſermo ab hoc genere formularum, de quo dicimus excludere poſſit.

7. Atque hinc nimitum celeberrimus & frequentiſſimus harum formularum ſive libellorum uſus, quibus ad Catholicam Eccleſiam redeuntes Hæretici cogebantur errores ſuos damnare, veramque Fidem profiteri. Hunc inter modos quibus Eccle-

(1) *Intelliges a me in Sacramento ſolius Dei veri, & quem miſit Jeſum Chriſtum, prædicari unum Deum patrem, ex quo omnia, & unum D. J. C. per quem omnia, natum ex Deo, qui eſt ante tempora æterna, & erat in principio apud Deum, Deus Verbum, qui eſt imago Dei inviſibilis, in quo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter; qui cum in forma Dei eſſet, humilians ſe ſalutis noſtræ cauſa, formam ſervi ex conceptu Spiritus S. de Virgine accepit, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis; & poſt reſurrectionem mortis, deinde in cæleſtibus ſedens, aderit judex vivorum & mortuorum, & rex omnium æternorum ſæculorum. Eſt enim Unigenitus Deus, & Deus verus, & Deus magnus, & ſuper omnia Deus; & omnis lingua confitebitur, quia D. J. C. in gloria Dei Patris eſt. Hæc ego in Spiritu S. ita credidi, ut ultra hanc de D. J. C. fidem non poſſim doceri &c.* (2) V. Part.2. edit. Garn. pag.251. (3) V. Athanaſ. in Apol. contra Ar. 2. 58. (p.176.)

(4) Ad a.444. num.25.

(5) Extat etiam tom.7. Bibl. PP. edit. Lugd. (6) In ep.134. S. Leon. tom.2. pag.508.

cleſiæ reconciliabantur, qui ab ea ſejuncti fuerant numeravit S. Gregorius (1). *Equidem ab antiqua Patrum inſtitutione didicimus ut quilibet apud hæreſim in Trinitatis nomine baptizantur cum ad ſanctam Eccleſiam redeunt, aut unctione Chriſmatis, aut impoſitione manus, aut ſola profeſſione fidei ad ſinum matris Eccleſiæ revocentur. Unde Arianos per impoſitionem manus Occidens, per unctionem vero ſancti Chriſmatis ad ingreſſum ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ Oriens reformat. Monophyſitas vero, & alios ex ſola vera confeſſione recipit; quia ſanctum baptiſma, quod ſunt apud Hæreticos conſecuti, tunc in eis vires emundationis recipit; cum vel illi per impoſitionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel iſti propter profeſſionem veræ fidei ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ viſceribus fuerint uniti*. Difficilis viſus eſt hic locus viris doctis, maxime ſi cum aliis comparetur, Siricii (2); *Arianos nos cum Novatianis, aliiſque Hæreticis, ſicut eſt in Synodo conſtitutum, per invocationem ſeptiformis Spiritus, Epiſcopalis manus impoſitione, Catholicorum conventui ſociamus; quod etiam totus Oriens Occidenſque cuſtodit*. & S. Innocentii (3); *Arianos, ceteraſque hujuſmodi peſtes, quia eorum laicos converſos ad Dominum ſub imagine pœnitentiæ, ac S. Spiritus ſanctificatione per manus impoſitionem ſuſcipimus*; item S. Leonis (4); *Qui baptiſmum ab Hæreticis acceperunt ſola invocatione Spiritus Sancti per impoſitionem manuum confirmandi ſunt*. Quid enim Orientis morem a conſuetudine Occidentis ſegregat Gregorius; unum eumdemque eſſe affirmat Siricius, cum Innocentio & Leone? Et tamen ad *Antiquam Patrum inſtitutionem* provocat Gregorius, ad *Synodi conſtitutum* Siricius. Præterea quid de Occidente narrat Gregorius? Sola manuum impoſitione, in Hæreticis reconciliandis Occidentem uſum? At extat Arauſicanæ Synodi Canon I.; *Hæreticos in mortis diſcrimine poſitos, ſi Catholici eſſe deſiderant, ſi deſit Epiſcopus, a Presbyteris cum Chriſmate & benedictione conſignari placuit*. Extat Epaonenſis Canon XVI. *Presbyteros propter ſalutem animarum deſperatis & decumbentibus Hæreticis, ſi converſionem ſubitam petant, Chriſmate permittimus ſubvenire*. Nodum hunc ut ſolvam, antea adſtringam fortius aliis quæſtionibus. I. Confirmationis Sacramentum, videri in Occidente frequentius deſignari ſolitum nomine impoſitionis manuum, & invocationis ſeptiformis Spiritus; in Oriente vero Unctionis. De materia Sacramenti Confirmationis non diſputo. Unctionem quo-

(1) Lib. XI. Ind. IV. ep. 67. (t. 2. Op. col. 1167. (2) Epiſt. ad Himerium cap. I. (3) Ep. 24. n. 4. edit. Couſt. col. 853. (4) Ep. 85.

legitimo & unico S. Eccleſiæ baptiſmo ad regnum Dei regeneratione Divina præparantur, Sacramento utroque naſcantur. Jam vero tribuemuſne hoc Africanis PP., & Firmiliano & Cypriano, ut ſi notabilis aliqua diſcrepantia inter utrumque eſſet, hanc ignorarent? ut tam confidenter, re ignorata, hoc pacto argumentarentur? III. Quæro de Gregorio ipſo; num eam diviſionem ita inſtituerit, ut ſolùm id quod nominatim exprimit, adhibitum in reconciliatione Hæreticorum intelligeret, ac non potius id expreſſerit, unde diſcrepantia colligi poterat, cetera etiamſi adhiberentur, non nominaret? Ita profecto videtur. Nam profeſſionem fidei ab omnibus omnino Hæreticis requiſitam, nunquam omiſſam, vel ex Laodiceno conſtat, hoc nimirum imperante (1), *Novatianos vel etiam Quartodecimanos, quos Græci Teſſaradecatites appellant .... Sed & Catechumenos eorum vel Fideles non recipi priuſquam condemnent omnem hæreſim pleniſſime; ante omnia autem in qua detinebantur. Et nunc qui apud eos Fideles dicuntur Symbolum Fidei doceantur, atque ita unctos ſancto Chriſmate Divino Sacramento communicare conveniet*. IV. Quæro de Synodo, quam Siricius appellat, quæ ea ſit? Conſtantinopolitanam I. eſſe, & Canonem VII. appellari Holſtenius (2) putavit, quem reliqui ferme ſequuntur. Sed mirum eſſet, eos Siricium Canones appellaſſe, quos nec admiſit, nec probavit Eccleſia Romana. Præterea quæ de numero Canonum Cpæ hujus Synodi diſputantur; cum Græci tantum ſequioris ætatis, Photius, Arſenius, Ariſtenus ſeptem numerare videatur; ceteri vel duos commemorant, ut Synodus ipſa Damaſo ſcribens, vel tres, ut apud Gratianum Anſelmus Cardinalis, vel quatuor, ut Dionyſius Exiguus; & Simeon ipſe Logotheta ex Græcis: Itaque non vana eſt ſuſpicio eorum, qui, cum verba hujus Canonis omnia inveniant in epiſtola, quæ ſæculo V. data legitur Martyrio Antiocheno (3), inde hunc Canonem translatum in Concilii hujus Acta cenſent. Canone verò hoc Cpo rejecto, nullum nunc habemus Canonem, quem ſpectare Siricius potuerit, niſi Laodicenum, quem recitavimus. Laodicenum ergo appellaſſe Siricius videtur; qui quidem Laodicenus ita eſt reſtituendus, quemadmodum nos eum produximus. Nam quòd in vulgatis nonnullis præter Novatianos & Quartadecimanos leguntur *Photiniani*, exiſtimandum eſt omnino intruſam fuiſſe eam vocem, vel quòd antiquiores codices eam non habent, ex quibus eſt Sangermanen-

(1) Canon.7. (2) Diſſert.2. De Confir. (3) V. Jus Græco-Roman. Leunclavii pag.290.

manenſis, ante annos mille exaratus, teſte Ceillier (1); vel quòd pariter deeſt in antiquiſſimis verſionibus, qualis eſt Ferrandi. Sed & Quartadecimani, qui ibidem nominantur, non alios eſſe a Novatianis judico, ſed eorum genus, qui nimirum orti ſunt a Sabbatio Quartadecimano, de quo Socrates (2) inter Novatianos ſchiſma feciſſe refert, atque adjunctis Presbyteris duobus Theoctiſto & Machario, affirmaſſe, Paſcha *juxta morem Judæorum obſervari oportere*. His nodis adſtrictam quæſtionem ſolvere mihi facile poſſe videor, & Gregorium cum Siricio ceteriſque deceſſoribus ſuis conciliare, hæc aſſerendo: Quòd nimirum in Confirmatione manus impoſitio olim in Occidente præcipue ſpectaretur, in Oriente unctio; atque hoc pacto reconciliatio Hæreticorum fieret; ideo Gregorium ſigillatim, quæ fierent, conſiderantem, Orientis morem a more Occidentis diſtinxiſſe; ſed quod uterque modus Confirmationem vel conferret, vel repræſentaret; ideo iis verbis expreſſiſſe, quo apud Occidentales exprimi Confirmatio ſolebat; ideſt manuum impoſitione. Hunc modum præſcripſiſſe Laodicenum, cum de ſolis Novatianis ageret, & Confirmationis Sacramentum intellexiſſe, quod Novatiani in baptiſmate conferre eam non ſolerent, teſte Theodoreto (3); *Iis quos baptizant Sanctiſſimum Chriſma non conferunt, ideoque cum ab hac Hæreſi ad Eccleſiæ corpus revertentur venerandi illi PP. ungi præceperunt*; Poſteriora Concilia id maxime ſpectantes quod erat a Laodiceno ſtatutum, hunc morem ad omnes Hæreticos extendiſſe; ea præterea ratione ductos, quod hoc præcipue Sacramento, Spiritus Sanctus conferri dicitur. Jam vero Spiritus Sancti gratia, & Sacramenti baptiſmatis effectus tunc primum operatur cum Hæretici in Eccleſia Catholica eſſe incipiunt; tunc enim, ut Auguſtinus ait (4); *Accipiunt, quod non habebant, ut ſalubriter habere incipiant, quod tanto pernicioſius quanto indignius habebant*: atque ut, ibidem addit, *non ut deſtruantur Eccleſiæ Sacramenta, ſed ut ea ipſa intus ſalubriter habeant*: ideo ſub quadam Sacramenti Confirmationis imagine (ſi jam Sacramentum hoc in Hæreſi accepiſſent) reconciliatos fuiſſe; uti etiam *ſub imagine pœnitentiæ* (quod in pœnitentia quoque manus imponeretur) reconciliatos eoſdem ait Innocentius (5). Cum vero ſemper in reconciliatione Hæreticorum, aut ipſum Confirmationis Sacramentum occurrat, aut imago Sacramenti, quæ quidem verum exiſtere Sacramentum indi-

(1) Tom.4. pag.727.
(2) Lib.3. cap.21.
(3) Lib.3. Hæretic. fabul. cap.5.
(4) Lib.2. contra Creſcon.
(5) Epiſt.24. num.4.

indicat, ut hominis imago ſignificat verum exiſtere hominem; hinc nihil juvantur Hæretici Sacramenti Confirmationis traditionem evertere conantes (quod objicit Holſtenius) ab iis qui ritus omnes, & nomina Sacramenti Confirmationis ibi etiam admittunt, ubi verum Sacramentum non eſt. Hoc pacto ab iis recedimus, qui in Hæreticorum reconciliatione Chriſmate factam ſemper agnoſcunt Confirmationis Sacramentum.

8. Prætermittimus formularum fidei uſus minus celebres, ut ad eum veniamus, qui primus fuit & obtinere inter eos præcipuum locum debet; ut ſcilicet quæ ſint Chriſtianæ fidei dogmata definirent, & quæ credenda eſſent Fidelibus proponerent. Antiquiſſimi Eccleſiæ Patres formulis his utebantur. Nunc Canonibus res tota peragitur, atque in eos conjiciuntur cùm quæ ad Fidem, tùm quæ ad doctrinam pertinent. Nec verò nego, quod doctiſſimus Feltrienſis Epiſcopus docuit (1), Fidei dogmata *Canonis* nomine nuncupari aliquando, atque hanc etiam doctrinæ partem, in qua de Fide agitur, Canonico Jure contineri: item in codicem Canonum Fidei definitiones fuiſſe relatas, quod videre licet etiam in Codice a Queſnello producto; quem tamen eſſe non putamus, qualem titulo illo haberi voluit, Codicem Eccleſiæ Romanæ. Ceterùm apud Veteres dicimus frequentius Canones, atque definitiones ipſas Fidei ſolere diſtingui. Pelagius II. (2) de generali Synodo ſcribit; *Omnes novimus, quod nunquam Canones, niſi peractis definitionibus Fidei, niſi perfectis Synodalibus geſtis habeantur, ut ſervato Ordine, cum prius Synodus ad Fidem corda ædificet, hinc per Regulas Canonum mores Eccleſiæ actuſque componat*. Facundus Hermianenſis (3) cognoviſſe ait Marcianum; ſibi cedere non poſſe impune, vel *quæ jam de Fide Chriſtiana rite fuerant conſtituta, diſcutere, quod nullatenus licet; vel novos conſtituere Canones, quod nonniſi multis & in unum congregatis primi Ordinis Sacerdotibus licet*. Atque hinc de Eutychis libello Dioſcorus; *numquid habet, quia Canon? non eſt Canon: aliud Canon aliud definitio*. Hic vocis *Canon* vulgatior poſtea & communior uſus. Nihilominus quod Symbolum regula eſſet credendi; hinc Rufinus (4) de Apoſtolis; *hanc credentibus dandam eſſe Regulam ſtatuunt*. Auguſtinus (5) *Regula Fidei quod Symbolum dicitur*, & paulo ſuperius, *Symbolum eſt breviter complexa Regula Fidei*. Tertullianus (6) *Regula eſt autem Fidei, qua creditur unum omnino Deum eſſe &c.* atque

(1) Inſtitut. Jur. Canon. cap. 1.
(2) Ep. ad Eliam Aquilej. cap. 17.
(3) Lib. 12. cap. 3.
(4) Expoſ. Symbol. cap. 1.
(5) Lib. 1. de Symbol.
(6) De Præſcript. cap. 13.

atque alibi (1); *Regula autem Fidei una omnino eſt, ſola immobilis, & irreformabilis credendi ſcilicet in unicum Deum omnipotentem &c.* Hieronymus (2) de Montano; *Primum in Fidei Regula diſcrepamus &c.* S. Leo (3) *Regulam Fidei* vocat Symbolum per *auctoritatem Apoſtolicæ inſtitutionis acceptam*: ubi animadvertere licet *Regulam* vocari adjecto nomine *Fidei*, quod alteram ſignificationem vocis *Canon* ſubindicat. Ita *Regula veritatis* ſimili modo dictum Symbolum reperitur. S. Irenæus (4); *Cum teneamus nos Regulam veritatis ideſt, quia ſit unus Deus Omnipotens &c.* Novatianus (5); *Regula exigit veritatis, ut primò omnium credamus in Deum Patrem & Dominum Omnipotentem &c.* & alibi (6); *Eadem Regula veritatis, docet nos credere poſt Patrem etiam in Filium J.C.* Græce eodem modo τῆς πίστεως τὸν κανόνα Nicænum Symbolum vocat Calchedonenſe (7). Omitto ſimilia nomina: ut *Regulam Catholici & Apoſtolici Symboli*, quod occurrit apud S. Leonem. (8) Contra etiam Fidei definitiones quæcumque ſint Symbolum vocantur, atque hæc nomina conjunguntur & permiſcentur. Ipſa Synodus ſub Sergio Patriarcha lecta Imperatoris Heraclii Ecteſi (quæ in Lateranenſi ſub Martino (9) continetur) exclamavit; *Hæc ſunt Patrum dogmata, hæc ſunt præſidia Eccleſiæ, hæc Orthodoxæ Fidei ſtabilitas, hæc Sanctorum quinque Conciliorum Symbola*. Quando etiam S. Cyrillus & Jo. Antiochenus Patriarcha ſimul convenerunt, quod tunc editum eſt Fidei decretum, Symbolum appellatum fuit; *Objiciunt nobis*, ait Cyrillus, *Adverſarii quod novum Symbolum receperimus* (10). Juſtinianus (11); *Fidei definitionem, hoc eſt Sacroſanctum* (μάθημα) *documentum ſive Symbolum retinemus atque cuſtodimus a SS. Patribus* CCCXVIII. *expoſitum*. Et in ejuſdem edicto adverſus III. Capitula (12) *Anathematizaverunt eos, qui aliam definitionem Fidei, ſive Symbolum ſive Documentum tradunt*; ut pro eodem habeat ὅρον πίστεως, σύμβολον, μάθημα. Atque hinc fortaſſe non male legunt mss. codd. quidam in Leone M. (13) de Attico; *Chalcedonenſis Symboli definitionem de Fide .... profiteatur*, licèt alii habeant Synodi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

(1) De veland. Virgin. cap. 1.
(2) Ep. 41. num. 3. ad Marcell.
(3) Serm. 60. cap. 2.
(4) Lib. 5.
(5) De Trinit. cap. 1.
(6) Cap. 9. cap. 19.
(7) Act. 3.
(8) Serm. 23.
(9) Secret. 3. (tom. 3. Collect. Hard. col. 799.)
(10) In epiſt. ad Jo. Tom. 5. Oper. part. 2. pag. 112.
(11) L. 7. C. de Summ. Trin.
(12) T. 3. Coll. Hard. col. 303.
(13) Ep. 132. al. 128.

F I N I S.